

BHP

- LOSSE NUMMERS FR. 1.90 - GEWAARBORGDE OPLAGE 61500 EXEMPLAREN - 9e JAARGANG No. 51 - 26 FEBRUARI 1937

DE STAD

EEN WEEKBLAD VOOR VLAANDEREN

DRUK EN UITGAVE VAN N.V. WEEKBLAD DE STAD ANTWERPEN
VERANTW. BESTUURDER H. J. LEURS, WETSTRAAT 42, ANTWERPEN

BUREELEN TE ANTWERPEN: WETSTRAAT 42,
TEL. 52391, POSTCHECK 293402. FOTODIENST TEL. 31132

In de afgelopen weken hebben de Vlaamsche hoven, velden en weiden veel van overstroming geleden. Vaak gebeurde het dat de bewoners, 'smorgens vroeg, bij het opstaan niet weinig verbaasd opkeken als zij have en goed

OP DRIFT!

door het water omringd zagen. En in vele gevallen was daar dan de waakhond, die zich zoo goed mogelijk op zijn drijvend hok moest trachten te handhaven, zoodat wij dit hier op de foto zeer duidelijk kunnen waarnemen.

De Ambacht van den Tenijn-Potghieters te Gent

DOOR
STAF HAPKE

Zoonk gezegd in onze vorige bijdrage over de „noerjinge van de kerstieterij“ hoort in het museum van Folklore, te Gent, het volledig heringericht werkhuis van een tinnenpotgieter, en wel dit van den laatsten Vlaamschen en Gentschen tingieter Jaak-Theofiel De Keghel, die overleed op 1 Maart 1902. En dááron deze bijdrage nu over „den ambacht van den Tenijn-potghieters“.

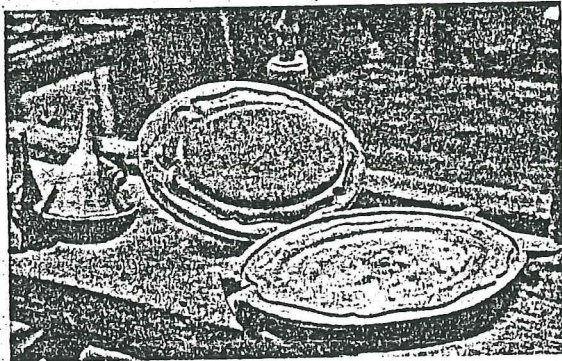
Het huis van De Keghel stond aan de Korte Munt, recht over de Groemelmarkt, en het is 'n prijszwaardige gedachte gewoont van den konservator, m. Julianus Boes, als toegang tot den stand van den tinnenpotgieter den gevel van De Keghel's huis, trouw weer te geven.

Het werkhuis, zooals het er nu heringericht staat, is wellicht één der prachtigste van een tinnenpotgieter. Inderdaad, de leden der familie De Keghel waren de laatste tingieters, en waren ook verwoode verzamelaars: ze verzamelden al wat het vak betrof van een gieter en — zooals de heer Boes het in een boekje „De tinnenpotgieterij te Gent“ schreef — „zoodoende was hun werkhuis in het jaar 1900 niet alleen de laatste Vlaamsche tingieterij, doch tevens het sanctuarium van hun bedrijf.“

In het jaar 1915 kocht de stad Gent gansch de verzameling voor het museum. Maar, keeren we terug tot het ambacht zelf van een „tenijn-potghieter“.

Is het gieten der waskaarsen een der zeldzame ambachten, welke nog niet gemekaneiseerd zijn, dit van de tinnenpotgieters is een der vele, welke door de moderne uitvindingen verdrongen zijn. Waar nog een tingieter werkt, daar is dit doorgaans om aan de grillen van een verzamelaar of een handelaar in oudheden te voldoen. Het ambacht zelf is uitgestorven.

Nergens ziet men nog op 'n tafel tinnen borden, of schalen, of kruiken, of bekera komen. Alleenlijk ziet men nog bij liefhebbers van oudheden sommige tinnen voorwerpen, uit vroegere eeuwen, en welke als relikwieën bewaard worden.

Een gegoten oplienschetel, welke zich nog in den vorm bevindt. Links: de gielgeut waardoor het tin vloeit.

Tin is een der metalen, welke van in de vroegste tijden gebruikt werden, om voorwerpen te vervaardigen.

In sommige Frankische graven werden tinnen voorwerpen gevonden, en nog bestaan er enkele tinnen kelken uit de middeleeuwen, en tinnen bedevaartteekens uit de XIe en XIIe eeuwen.

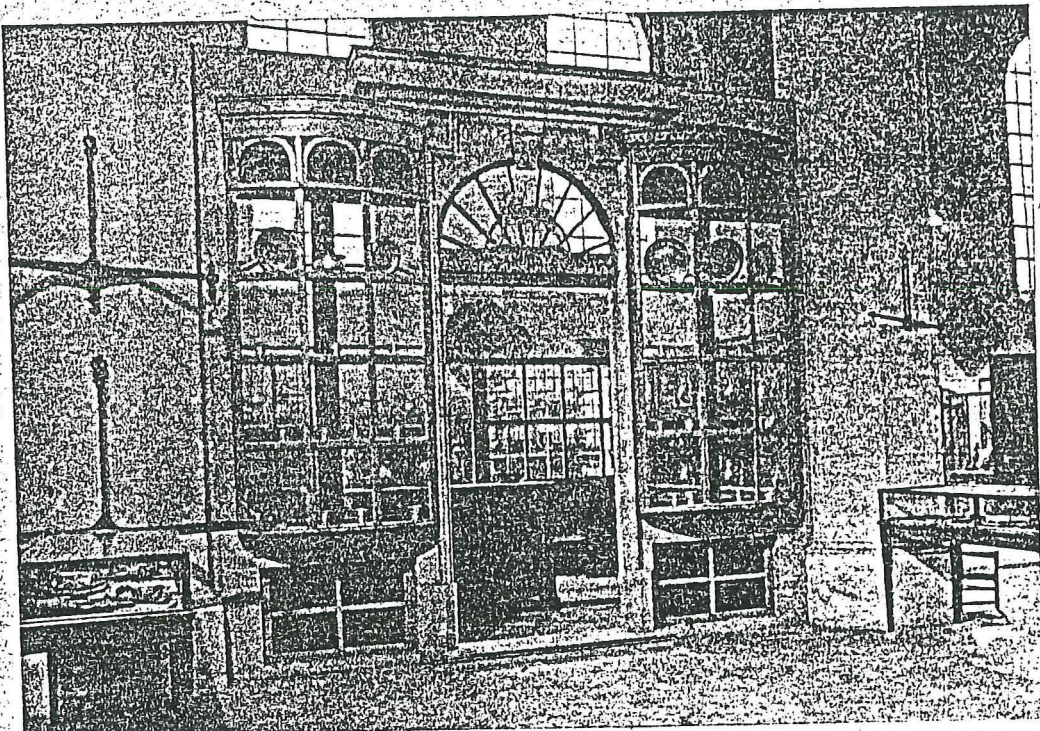
Als de „schat“ van tinnen voorwerpen, welke ons overgebleven is, niet zoo groot is als deze van andere metalen, dan komt dit, omdat tin, als metaal, veel zachter is dan goud, zilver en koper, en derhalve meer vatbaar is voor vernietiging. En de heer Boes deed ons daarbij ook opmerken, dat tinnen voorwerpen onderhevig zijn aan „tinpest“, een ziekte, welke het metaal aantast en invroet als kanker.

Het afwerken van een tinnen schaal.

De Vlaamsche tingieters gebruikten meestal Engelsch tin, en liet is opvallend, dat er te Gent geen kunatvoorwerpen gegoten werden, zooals in de gietereien te Brussel, Mechelen en Ieper. Verwonderlijk, echter, is dit niet, als men weet, dat de Gentsche tinnenpotgieters gebonden waren aan een reglement, hetwelk alle initiatief uitaloot. Komt nog daarbij, dat de vormen, noodig voor het gieten van de voorwerpen, door de gieters in bruikleen genomen werden bij de nering. En het aantal vormen was niet groot. De heer Boes somt er ons zeventien op in zijn boekje, zooals hij ze vond in het Stadsarchief 187/1 fo. 21 V°, inventaris van 1432:

„Eerst een vorme, die men heet van VI ponden, item eene van III ponden, item eene van II ponden, item eene van neghen vierendelen, item eene van seven vierendelen, eene van anderalfven ponde, item eene van V vierendelen, eene van ponde, een hoolsotel vormkin, een diep scotel vorme, die men heet testen, een vlakke scotel vorme, een breese saussier vorme, een middel saussier vorme, item een klein saussier vorme, die men heet maniele, een coperen hauthayn vorme van y stoppen, een coperen sceelvorme van soutvaten met alven sceels, ende een coperin junstvorme.“

In het museum van Folklore te Gent: het is een prijszwaardige gedachte geweest van den konservator M. Julianus Boes, als toegang tot den stand van den tinnenpotgieter den gevel van De Keghel's huis trouw weer te geven.

... En buiten deze vormen mocht er niets anders gemaakt worden en dit op straf van boete.

Is het dan te verwonderen, dat er weinig of geen kunstwerk gemaakt werd door de Gentsche gieters? En dat de schenkkannen der schepenen van de Keure, te Gent — welke bewaard worden in het Bijloke-museum — vervaardigd werden door een Ioperschen tingieter in de 15e eeuw?

Volgens vermeldingen in stadarokningen waren er te Gent reeds tinnenpotgieters in de 13e eeuw.

Het oudst gekend dokument is het reglement der nering, dagtekenend van 1355. Wel volgden er nog reglementen, maar ze verschilden weinig van elkander.

In het reglement: „de punten ende ordinancien die de goede lieden van den tenijn stoepmakers in Ghend gheconstumeert sijn te houdene in haerlieder ambacht ende ghehouden hebben van ouden tiden,” werd het

Op deze wijze werden de voorwerpen, nu in een vorm gegoten te zijn, gepolijst.

Een tinnenpotgieterswerk-plaats.

gehalte bepaald van het te gebruiken mengsel: „VIII. pont loods ten hondeert ponden teens,” en dit „up de boote van drien ponden parisiszen ende tweere verbuert.”

Verder: „ende dat sij gheen argher weeren en moghen maken no doen maken van ghemeeene werke dan ten drien ponden teens een pont loods up de selve mesdael van drien ponden ende tweere verbuert.”

En zóó bepaalt het reglement ook de Zondagsrust; de feestdagen, de kwestie der leerknappen; de bepaling, dat de voorwerpen het merk moesten dragen alvorens verkocht te worden, enz...

Volgens het reglement was het zelfs niet toegelaten te zoeken naar „middelen omme brootwinninghe ende profijt te vererijghene.”

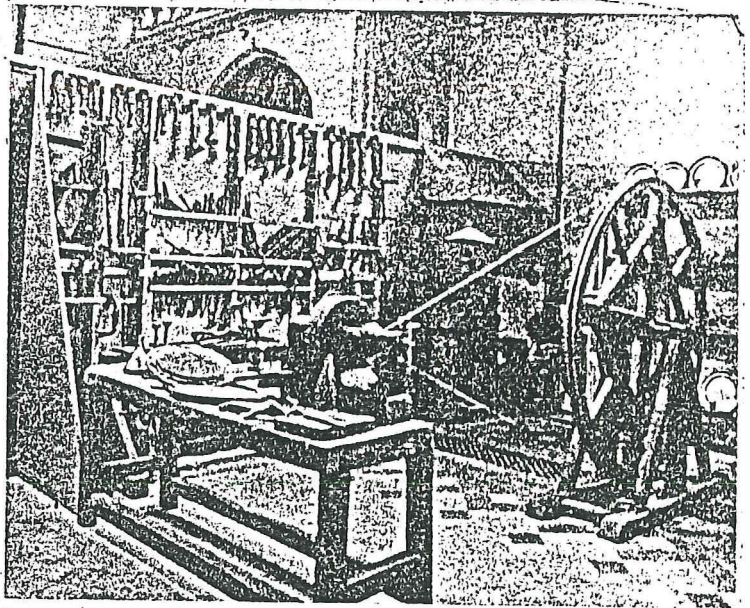
De Gentsche tinnenpotgieter Gillis de Brun stelde deze vraag aan de schepenen in 1532, en waar hij kunstvoorwerpen vervaardigd had, daar werd hij door de schepenen veroordeeld, en het vonnis werd in beroep bekrachtigd door den „Breedten Raad” zetelend op den „Collatiezolder.” Dáár ligt dus de oorzaak, dat het Gentsche tinnenpotgietersbedrijf een „arme-menschen-stielke” bleef.

Stierf een tinnenpotgieter, en had hij geen opvolger, dan werd zijn winkel gealoten, om aldus meer werk te kunnen verschaffen aan het „steeds verminderend” aantal tingieters... die langs om minder werk hadden.

Zeggen we nog iets over hetgeen we hoogerop terloops aanstipten: het merk.

Ieder gegoten voorwerp droeg het merk van den „waarderder” en daarnovens dit van den gieter. In de XVe eeuw was het merk van den waarderder de „Maagd van Gent met den Leeuw”, gezeten in een tuin. In de XVIe eeuw was dit merk de „Roos der Tudors”, aldus beduidend, dat het gebruikte tin uit Engeland kwam.

Nevens deze twee merken, plaatsten de eigenaars soms nog een derde tekenen: edellieden hun blaas, kloosters hun, beschermheilige, gilden hun

patroon, enz.... Betreffende het merk luidt het reglement, opgemaakt in 1355:

... 3. Voort dat niemene gheen werc dat den verscheiden ambachte toebehoort vercoopen en macht en sij ghewardeert ende gheteeckent hi den ghezwoorn warderere van den ambachte up de boete van drien ponden ende de meester sal ze sijn teekin bij ansetten up de selve mesdael.”

Ook mocht er geen ander tinnen werk verkocht worden dan wat te Gent vervaardigd was:

... 25. Wij ghebieden etc., dat niemant, wie hij sij, tenijn werc vercoopen en mach anders dan dat binnen der stede van Ghend ghemaeet es, ghewardeert, gheteeckent bij den ghezwoorn warderere van den ambachte, up de boete van tiene ponden en de tweere verbuert.”

Zelfs het opkopen van oud tin was verboden, volgens zelfde artikel:

„Voort dat gheen houtijsaar copere noch ander man, wie hij sij, voort an achter straten enja met cuerven ofte andersins omme hout loud, hout ten te copene up de boete van tien ponden parisiszen ende groet verbuert.”

Tenslotte willen we hier nog uitweiden over het gieten zelf der tinnen voorwerpen.

Het tin wordt gegoten in een smeltkroes en vermengd met 8 procent lood voor fijn werk en 3 procent lood voor grof werk. Van zodra het mengsel lood en tin vloeibaar is, en een blauwen weerschijn

heeft, wordt het met een verwarmden ijzeren lepel uitgeschept, en in de gleuf van een, eveneens verwarmden, koperen of ijzeren vorm — we zouden beter zeggen vormen, want iedere vorm bestaat uit twee of meer op-elkander-geplaatste deelen — geprangd tusschen tangen, of vastgelegd op een bank, gegoten. Na 'n paar minuten wordt de vorm weggenomen, en de gieter moet dan de „bramen” en „sprietjes” wegnijpen met tangen, of wegvijlen. Daarna wordt het voorwerp op 'n spijl gevestigd, welke door 'n groot jachtwiel in beweging gebracht werd — aan het jachtwiel staat een leerknapp te „draaien”. De meester-gieter houdt een bijlje of 'n beitel tegen 't draaiend voorwerp gedrukt, tot het voorwerp gannach affen is. Tenslotte wordt het voorwerp gepolijst en opgepoetst. Het is klaar om verkocht te worden.

Maar... die tijd is lang voorbij.

Een waardevolle collectie tinnen voorwerpen.